De äldsta hårkammarna från stenåldern användes inte till prydnad, utan för att ta bort löss och avlägsna hår från hudar. Politik och sociala förändringar har alltid speglats i hårmodet, frisyren har varit ett sätt att visa social status och den franska aristokratin excellerade i höga, pudrade håruppsättningar, årtiondet innan revolutionen 1789.

TIDIG HÅRVÅRD

Cirka 10 000 år gamla kammar har hittats i skandinaviska gravar. De är vanliga fynd i vikingatidens gravar och ibland har de tänder åt båda hållen. I det forntida Egypten användes hårvårdsprodukter som till exempel parfymerade pomador och oljor, men även pincetter, locktänger och saxar. På 1700-talet använde aristokratin stora mängder puder och hårdekorationerna slog över till det bisarra. Frisyrerna kunde rymma allt från slagfält och bondgårdar till fåglar i bur. Strutsplymer som stod upp i frisyren hörde till vanligheterna för brittiska damer som presenterades vid hovet och den traditionen levde kvar till slutet av andra världskriget.

MODERN HÅRVÅRD – SNILLRIKA FRISÖRER

Frisören Marcel Grateau uppfann föregångaren till locktången. På 1870-talet arbetade han med att skapa vågor i håret genom att linda hårslingor runt upphettade saxar. Hårtorken uppfanns på 1890-talet av den franske frisören Alexandre F. Godefoy. Han hade inspirerats av dammsugaren, det var nämligen vanligt att folk använde den för att torka håret. Men Godefoys hårtork var stor och otymplig, den liknade mer en torkhuv som kunderna vackert fick sitta under. 1920 släppte företaget Hamilton Beach hårtorken Cyclone som man kunde hålla i handen. De tidiga hårtorkarna överhettades lätt och gick bara på 100 watt. Användningen tog fart på allvar på 1950- och 60-talen med det lätta materialet plast. Dessutom fick man tillgång till bättre elektriska motorer. Sedan 1960-talet har det också funnits elektriska hårrullar. I Storbritannien fick leverantörerna av hårtorkar problem när tv-karaktären Val Barlow 1971 fick en elchock av sin hårtork och föll död ner i teveserien »Coronation Street». Försäljningen av hårtorkar sjönk tillfälligt dramatiskt.

Frisören Karl Nessler registrerade 1908 ett patent för sin permanentmaskin. Han fuktade håret med natriumhydroxid och lade upp det på stora spolar som hettades upp. Det stora genombrottet för tekniken kom 1910 med elektriciteten. Nesslers permanentbehandling lär ha tagit minst sex timmar.

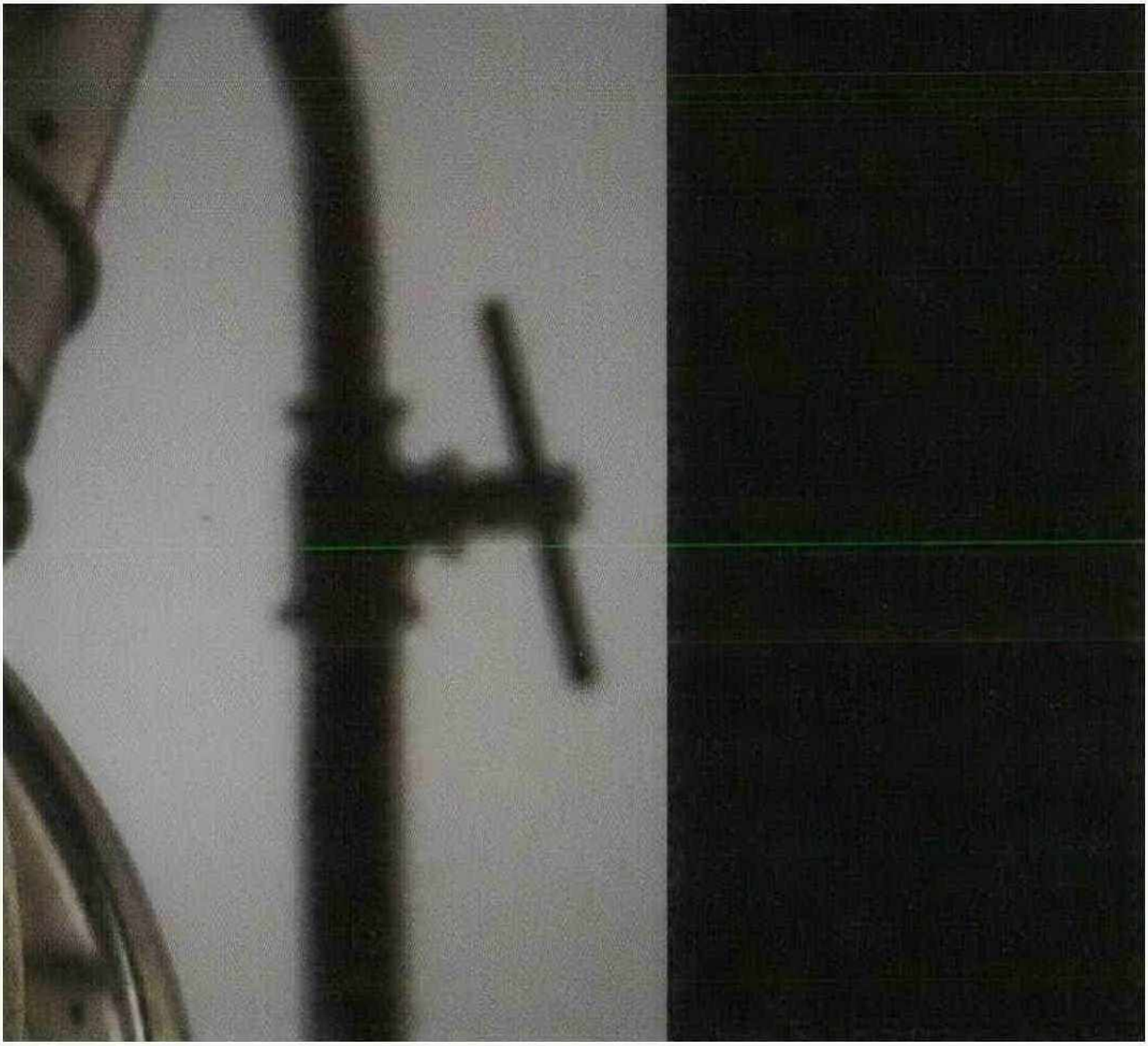
En annan stor innovation stod den franske kemisten Eugene Schueller för när han 1907 lanserade den första syntetiska hårfärgen i tre toner. Han kallade sin formula Auréale, gloria, efter en frisyr som just då var på modet. Auréale blev senare firmamärket L'Oréal.

DEN KONTROLLERADE FRISYREN OCH DEN SYNDIGA PERUKEN

Redan på stenåldern hade människan behov av att kontrollera sitt hår, dels för att hålla sikten fri och dels för att inte fastna med det i terrängen. Frisyren hade en grundläggande praktisk funktion, men även en mera estetisk och dekorativ. Stenåldersfiguren Venus från Willendorf har en enda lång fläta virad kring huvudet, både praktiskt och dekorativt.

Redan år 2600 f.Kr. kan peruker ses på egyptiska

Hårstylade lolitor i Stockholm 2011. Lolita är en subkultur, som är kopplad till speciella klädstilar. Här Sweet Lolita. Lolitastilen uppstod på 1980-talet i stadsdelen och designmeckat Harajuku i Tokyo och återfinns ofta i japanska mangaserier.

gravreliefer och målningar. I det forntida Egypten var det vanligt att man rakade huvudet och bar en peruk som bestod av tunna flätor. Egyptierna hade en ambivalent inställning till hår, prästerna trodde att hår var något orent och rakade därför hela kroppen. En välbärgad egyptier skulle aldrig ha kommit på tanken att visa sig offentligt utan en peruk av äkta eller konstgjort hår och det var de egyptiska männen som bar de pampigaste perukerna. Peruker var populära i det kristna Rom men motarbetades av kyrkan i och med att de ansågs som ett hot mot kyskheten och ett djävulens verk, speciellt när kvinnor bar dem. År 692 blev också ett antal kristna bannlysta av kyrkomötet i Konstantinopel för att de hade peruk. Under medeltiden blev kyrkan allt starkare och perukens popularitet minskade. Men under 1500-talet fick peruken en renässans genom de europeiska kungahusen. Drottning Elisabeth av England ägde ett 80-tal peruker i olika färger och under senare delen av 1600- och 1700-talen fick peruken sin storhetstid. De franska perukmakarna bildade skrå 1665 och 40 perukmästare var knutna till det franska hovet. Med hjälp av löshår, peruker och hårprydnader blev kvinnornas frisyrer allt större. Efter revolutionen svalnade dock intresset för att bära peruk och de flesta perukmakare blev arbetslösa.

Papiljotter användes förmodligen först på löshår för att forma vågor eller lockar. Korkskruvslockar i hår och skägg kan ses på tidiga antika mansporträtt. De tidiga kristna krävde att kvinnan dolde sitt hår bakom ett dok, ett tecken på hennes värdighet som hustru. På 1600- och 1700-talen blev det modernt med långt hår för män och de började använda löshår. En så kallad »kärlekslock» var modern bland män i Europa under början av 1600-talet. Det var en korkskruvslock eller en fläta som lindades med band och pryddes med rosetter. Den franska aristokratin bar pudrade håruppsättningar i grekisk, antik stil. De avancerade frisyrerna tog tid att skapa och var fulla av löss och härsken pomada, för när man väl hade skapat frisyren fick den sitta kvar ett tag. Efter den franska revolutionen slopades pudret och frisyren speglade nu det nya borgerliga idealet. Det tidiga 1800-talets kvinna hade slätkammat mittbenat hår, sedesamma hårda flätor och symmetriska lockar och hårknutar.

DEN REBELLISKA PANNLUGGEN

I västerlandet blev frisyren mer naturlig under 1840-talet. Intellektuella kvinnor som George Sand och Fredrika Bremer propagerade för kvinnans frigörelse. Frisyrerna blev mjukare och hårknutarna kröp längre ner i nacken. 1880 blev pannluggen modern, till att börja med bland skådespelerskor och kurtisaner, kvinnor utanför etablissemanget. Efter första världskriget klippte kvinnorna bobfrisyr, en kort page, med lugg. På 1920-talet var pojkflickan högsta mode.

The Beatles lanserade lång pannlugg för män vid mitten av 1960-talet, samhällsrevolten var ett faktum och snart lät männen håret växa och blev hippies. Punken som kom i slutet av 1970-talet signalerade med sina taggiga och aggressiva frisyrer ett fullständigt avståndstagande från samhället.

HÅR 2011

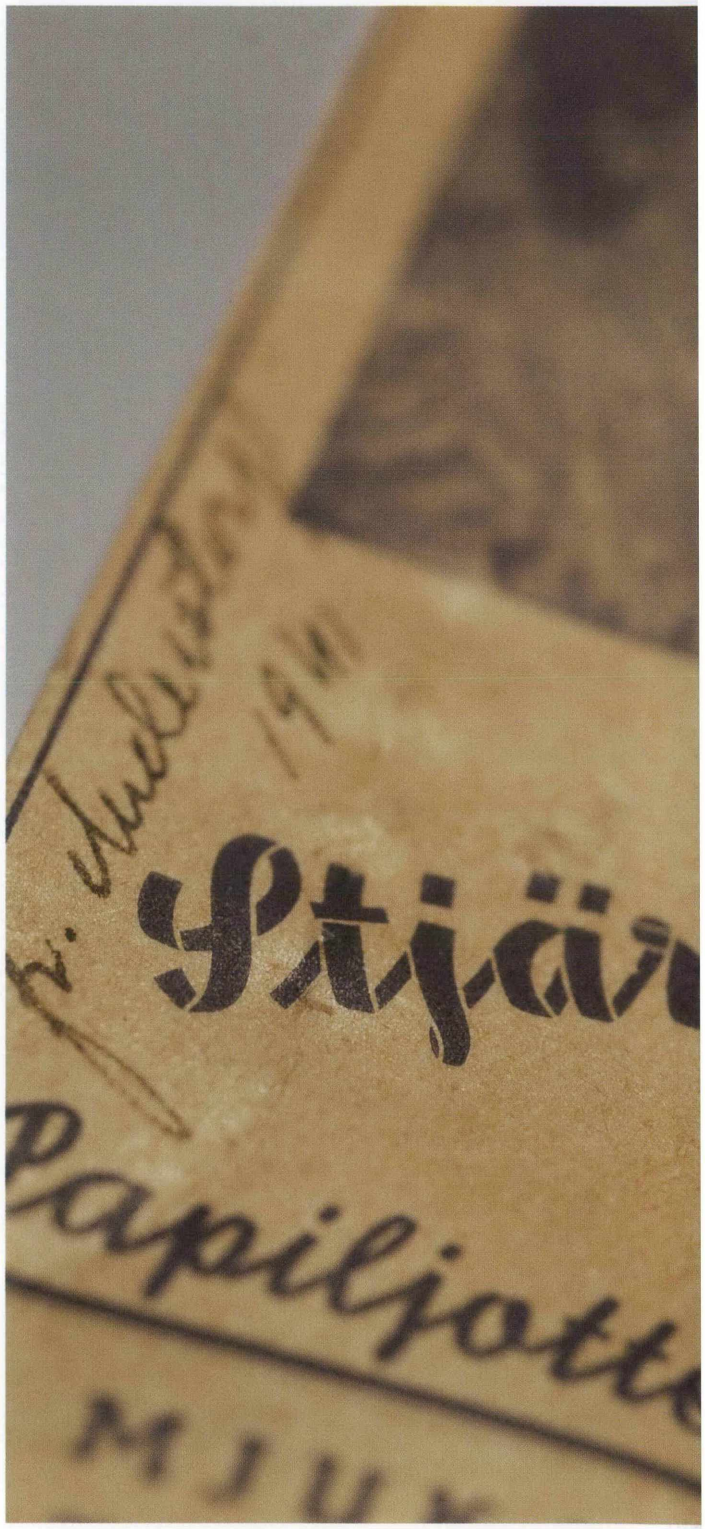
I dagens frisyrtrender finns en mängd influenser som speglar det globala samhälle vi lever i, det kan

Elektrisk hårtork på stativ av gjutjärn från AB K. Anderssons Tekniska Fabrik i Stockholm, cirka 1930. Torkhuven av förnicklad plåt har tio klor med små hål för varmluft.

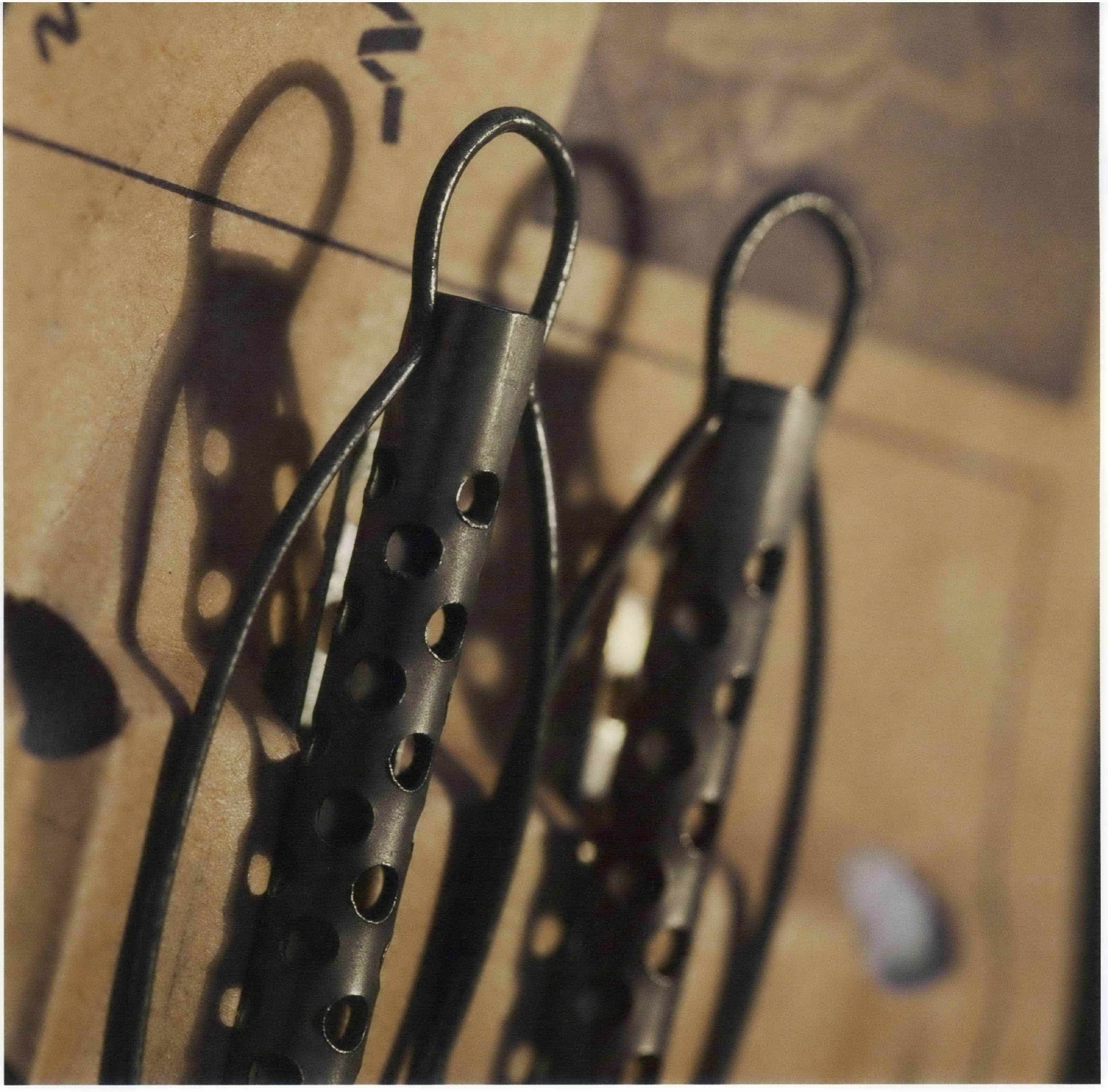
vara japansk manga, indianer eller olika djurarter. Samtidigt blickar vi bakåt och inspireras av såväl Marie Antoinettes håruppsättningar som den korta boben. Vi lever i en tid där kreativa uttryck ständigt refererar till både det samtida och dåtida.

STARKA KEMIKALIER

Miljö- och hälsofarorna kring olika hårprodukter och behandlingar diskuteras allt mer. I Naturskyddsföreningens rapport *Gifter i vårt hår* från 2010 varnar man för att många hårprodukter som finns på marknaden innehåller miljö- och hälsofarliga ämnen och att frisörer är en yrkesgrupp som utsätts för stora mängder kemikalier i sitt jobb. Samtidigt ökar efterfrågan på ekologiska produkter inom alla former av hårvård. Många av de stora producenterna arbetar idag med att ta fram mer miljövänliga alternativ. Dagens kunder är vana vid de snabba och effektfulla resultat som starka kemikalier ger. Om man går över till mer naturliga och miljövänliga behandlingar kommer till exempel hårfärgningen att ta längre tid och resultatet kommer inte att bli lika effektfullt.

Rakt hår, stora svallande eller vackert lagda lockar. Trender kommer och går. 1920- och 30-talets noggrant lagda lockar syns nu återigen. »Stjärnpapiljotten. Mjuka naturliga lockar», står det på reklamtrycket med två papiljotter av metall från 1941. De är sannolikt tillverkade av det företag som nu heter Ingelsten & Co i Anderstorp. På företagets hemsida kan man läsa att det grundades 1937 och ett par år senare började göra bland annat papiljotter, vågklämmor och clips.

42236